

Hermann Róbert

A MAGYAR ZSIDÓSÁG SZEREPE A HONVÉDELEMBEN 1848/49-BEN

The Role of Jews in Hungary in the Defence of the Country in 1848–1849

A magyarországi zsidóság 1848 előtt lényegében jog nélküli állapotban volt. Az 1840. évi törvények engedélyezték számukra a letelepedést, gyárak, kereskedelmi társaságok alapítását, mesterségek üzését, kötelezővé tették a magyar nyelvű ügyvitelt, s lehetővé tették a birtokszerzést a városokban. 1846-ban egy uralkodói rendelet eltörölte az addig a zsidóságot sújtó türelmi adót is. A zsidóemancipációs törekvések tekintetében két változatról beszélhetünk. Az egyik képviselői szerint a zsidóságot politikai és vallási jogokban kell részesíteni, s azután követelhető meg tőle az asszimilálódás. A második változat képviselői előbb társadalmi asszimilációt követeltek, s ettől tették volna függővé a jogok megadását.

Kulcsszavak: az 1840. évi törvények, türelmi adó, zsidóemancipációs törekvések, zsidókérdés és 1848.

Az 1848. évi törvények sem rendezték megnyugtató módon ezt a kérdést. Az 1848:5. és 23. törvénycikk csak a bevett vallások gyakorlóinak számára tette lehetővé a választójog gyakorlását, a 20. törvénycikk pedig az eddigieken kívül csak az unitárius vallást nyilvánította bevett vallásnak, az izraelita vallást nem. A 22. törvénycikk azonban valláskülönbség nélkül nemzetőri szolgálatra kötelezte a férfilakosság jelentős részét. A törvény azokat a 20 és 50 év közötti férfiakat kötelezte nemzetőri szolgálatra, akik városokban vagy rendezett tanácscsal ellátott községekben 200 forint értékű házzal vagy földdel, egyéb községekben fél jobbágytelekkel vagy ennek megfelelő nagyságú földterülettel rendelkeztek; illetve ha évi 100 pengő forint tiszta jövedelmük volt.

A zsidóság emancipációja tehát elmaradt, méghozzá főleg azért, mert a nyugat-dunántúli és felvidéki szabad királyi városok egy részében, később pedig Pécsen, Székesfehérvárott és Pesten is antiszemita megmozdulásokra került sor. Ezek miatt döntött úgy az országgyűlés és a kormány, hogy egyelőre elhalasztja a zsidóság egyenjogúsítását. Egy visszaemlékezés szerint a legnagyobb méretű, Pozsonyban lezajlott antiszemita megmozdulásnál valószínűsíthetően lehetett, hogy a császári titkosrendőrség ügynökei szervezték annak érdekében, hogy a keletkezett zavar ürügyén be lehessen vetni a katonaságot nemcsak a zavargók, hanem az országgyűlés ellen is. A zavargások azért is aggodalmat keltettek, mert Pozsonyban, illetve egyes Vas megyei területeken a frissen megszervezett

nemzetőrség a rendnek inkább a megzavarásában, mint fenntartásában jeleskedett.

A nemzetőrség szervezésének spontán időszakában az egyes városok vagy megyék nemzetőrségébe gyakorlatilag minden jelentkezőt felvettek. A nemzetőrségi törvény lehetővé tette olyanok részvételét is, akiket a hatóságok „az alkotmányos rend fenntartásában érdekletteknek, s e kitüntetésre méltóknak ítélnék”. A választójogról és a nemzetőrsegről intézkedő törvencikkek között a cenzus tekintetében is volt némi aszimmetria: a választásra jogosultak köre jóval kiterjedtebb volt, mint a nemzetőri szolgálatra kötelezetteké. Az igazi aszimmetria azonban a zsidóság kezelésében volt megfigyelhető: míg a választásra jogosultak közé nem kerültek be, a nemzetőri szolgálatra kötelezettek közé igen.

1848. április 19-én Pesten újabb antiszemita megmozdulás következett be. A gazdasági válság, a céhek felszámolásának elmaradása komoly nyugtalanságot keltett a céhlegények körében. A nagyobbbrészt német céhpolgárság az elégedetlenséget – az örök recept szerint – igyekezett szociális demagógiával levezetni. Ebben a helyzetben vetődött fel az a gondolat, hogy az esedékes negyedéves házbért el kellene engedni, vagy legalább el kellene halasztani fizetését. Április 19-én reggel 8 órakor a Nemzeti Múzeumnál tartott tömeggyűlésen a résztvevők a házbér elengedését követelték. Amikor a tömeg a Szabadság térre özönlött, hogy a városi tanáccsal közölje, mit kíván, a résztvevők egy szolgálattelévő zsidó nemzetőrt bántalmaztak. Itt a tömeg már a zsidó nemzetőrök lefegyverzését, illetve az 1838 óta betelepedett zsidók eltávolítását követelte. A közgyűlés a követelések írásban történő benyújtását kérte a szervezőktől. Délután újabb nyugtalanságot észleltek. A tömeg helyenként megtámadta a zsidókat, s az Újpiac (ma Erzsébet tér) és a Király utca felé özönlött. A tanács mozgósította a nemzetőrséget, a kormány pedig a helyszínre irányította a fővárosban állomásozó gránátos zászlóaljait. Öt óra körül újabb népgyűlés kezdődött, amely a lakbér elengedésével együtt most már a zsidók kiűzését is hangoztatta, majd rövidesen neki is látott ez utóbbinak a megvalósításához. Rövidesen azonban nem csak a zsidókat és a védelmükre kelőket, hanem szinte mindenkit megtámadtak a tüntetők. A katonaság és a nemzetőrség körbezárta a helyszínt, majd késő estére helyreállította a rendet, több rendzavarót letartóztattak.

A forgatókönyv nagyon emlékeztetett a pozsonyira, Egressy Gábor egyenesen a bukott rendszer ellenforradalmi kísérletének nevezte. A kormánynak nem volt könnyű dolga: érzékelte az általános nyugtalanságot, ugyanakkor presztízsveszteség nélkül nem engedhetett a negyvennyolcból, azaz az áprilisi törvényekből. Batthyány Lajos miniszterelnök többek között ezért is rendelte el a nemzetőrség országos összeírását, amely lehetővé tette a nemzetőri cenzust meg nem ütő személyek eltávolítását. Ugyanakkor egy – szövegszerűen

ismeretlen – petíció továbbra is a zsidó nemzetőrség lefegyverzését követelte a kormánytól.

A kormány április 22-én úgy foglalt állást, hogy az 1848:22. törvénycikk szerint a nemzetőri kvalifikációt megütő személyek részvétele a nemzetőrségben osztály- és valláskülönbség nélkül kötelező. Ugyanakkor a kormány a zsidó község elöljáróinak saját kérésére ideiglenesen felmentette a fővárosi zsidó nemzetőröket a szolgálat alól. Miután a nyugtalanság továbbra is érzékelhető volt, Batthyány április 25-én elrendelte a pesti zsidó nemzetőrség lefegyverzését azzal, hogy a fegyvereket további rendeletig tartsák biztos őrizet alatt.

A pesti közgyűlés megpróbálkozott a 22. törvénycikk újraértelmezésével, s úgy vélte, hogy a polgári jogokkal nem rendelkező zsidóságra nem terjedhet ki a nemzetőri kötelezettség sem. A kérdés országos szintű rendezésére nem került sor, de azokban a törvényhatóságokban és településeken, ahol hasonló feszültségek mutatkoztak, gyakorlatilag ugyanez történt. Így Pápán a helyi nemzetőrség lefegyverezte a zsidó nemzetőröket, Székesfehérvárott megszavaztatták a városi nemzetőrséget, hogy akar-e együtt szolgálni a zsidókkal vagy sem? A többség nemmel válaszolt.

A zsidók nemzetőri szolgálatának elutasítása összefüggésben volt azzal az aggodalommal, hogy ennek révén előbb-utóbb igényt tarthatnak a választójogra. A másik ok a városi-mezővárosi polgárság pozícióörzésében keresendő. Csak ezzel magyarázható, hogy olyan, egymástól eltérő hagyományú és lakosságú városok, mint Gyöngyös, Pápa, Székesfehérvár, egyaránt a zsidók bevétele ellen foglaltak állást.

A nemzetőrség azonban – ellentétben a máig kísértő közvélekedéssel – nem katonaság volt, hanem belső rendfenntartó szervezet. A nemzetőrség katonai célú mozgósítására 1848 júniusában került sor, amikor a szerb lázadás és a horvát fenyegetés miatt a kormány elhatározta a Bács megyei és a drávai védővonal létrehozását, és sorkatonaság híján a nemzetőrséget mozgósította e célra. E mozgósítás során aztán ugyanazok, akik korábban a zsidóság lefegyverzése mellett kardoskodtak, most a zsidók táborigazgatása mellett érveltek, mondván, hogy az 1848. áprilisi törvények jótéteményeiből azok ugyanúgy részesültek, mint keresztény honfitársaik. Így pl. a Dráva-partra lemasírozó pápai nemzetőrök között most már a zsidókat is ott találhatjuk. Az egyre terheesebb nemzetőrségi szolgálat pedig a legzordonabb városi hatóságokat is a zsidók bevételeire kényszerítette egy idő után.

A nemzetőrségi törvény már említett passzusa (ti. hogy a nemzetőrségben azok is részt vehetnek, akiket az illetékes hatóság érdekeltnek tart a rend fenntartásában) tette lehetővé az önálló reguláris magyar fegyveres erő, a honvédség megteremtését. A Batthyány-kormány április 26-án határozott egy tízezer főből álló mozgó nemzetőrség kiállításáról, majd május 16-án közzé is tette az erről szóló felhívást. Ezeket a zászlóaljakat önkéntesekből, vagyoni cenzus nélkül

szervezték, tehát a felnőtt férfilakosság bármelyik tagja jelentkezhetett ezekbe az alakulatokba. E tíz zászlóaljat a szűkebb értelemben vett (Erdély, Horvátország, Szlavónia és a katonai határőrvidék nélküli) történelmi Magyarország területén szervezték meg.

E tíz honvédszászlóalj társadalmi összetételéről, így a zsidók részvételéről csak kevés és töredékes adattal rendelkezünk. A 7. zászlóalj 213 Zala megyei önkéntese között 23 zsidó fiatalemberrel találkozunk, azaz arányuk elérte a 11%-ot. Klapka György egyik levele szerint a 6. veszprémi zászlóaljban 12% volt a zsidók aránya, de hasonlóan magasnak véli a 3. szegedi és 9. kassai zászlóaljokban is a zsidók létszámát. Bernstein Béla töredékes adatai a zsidó önkéntesek kiállításáról szintén viszonylag magas részvételi arányra mutatnak. Tudjuk, hogy az országosan ismert adatok szerint közel 30% volt az iparosok, diákok, értelmiségiek, kereskedők és egyébek aránya. Ez az adat hihetővé – ha ellenőrizhetővé nem is – teszi a fenti állítást.

Szintén magas volt a zsidók aránya a különböző önkéntes csapatokban, így az 1848. augusztus végétől szervezett önkéntes mozgó nemzetőrségben, a különböző szabadcsapatokban és külföldi légiókban is. Részletes vizsgálatok, főleg használható adatbázisok hiányában nehéz pontos számot mondani. Ám a visszaemlékezések vagy a zsidó tisztek nemrég közzétett névjegyzéke szerint magas volt arányszámuk a szabolcsi önkéntes mozgó nemzetőrszászlóaljban, a Zrínyi-szabadcsapatban, a német és a lengyel légióban is. Mindezt azért lényeges hangsúlyozni, mert a zsidók előrejutása előtt ezekben az alakulatokban semmifajta akadály nem állott: a hadsereg sok tekintetben demokratikusabb és teljesítményorientáltabb intézmény volt, mint maga a társadalom.

Hasonlóan magas lehetett a zsidók aránya az 1848 szeptemberétől sorozás útján felállított újabb honvédszászlóaljokban. A katonaillesztési törvény végrehajtását elrendelő parlamenti határozat engedélyezte a helyettesítés rendszerét, vagyis azt, hogy az újonc a saját pénzén állíthasson maga helyett valakit. Ennek révén a mobil népelemek, köztük a zsidók tényleges számukat meghaladó arányban kerülhettek e zászlóaljokba. Pontos számokat azért nehéz mondani, mert a fennmaradt zászlóaljnévrosok a néven kívül szinte semmilyen más adatot nem tartalmaznak.

Itt érdemes néhány szót szólni a zsidóság részvételéről a honvédseregben. A magyar honvédsereg 1848/49-ben a következő alkotóelemekből állott: a volt cs. kir. sorjalog-, határőr- és huszárezredek, a honvédszászlóaljok, az önkéntes mozgó nemzetőri zászlóaljok, a szabadcsapatok, illetve a külföldi légiók. Ezek mellett – főleg a szabadságharc első időszakában – időlegesen mozgósították a rendes nemzetőrséget is. A honvédsereg legnagyobb létszáma 165–170 ezer fő körül lehetett. Ha ehhez hozzávesszük a veszteségeket, kb. 200 ezer fővel számolhatunk. Bernstein Béla számításai szerint a honvédseregben mintegy 20 ezer zsidó honvéd harcolt. Ez a szám túlzottan magasnak tűnik, hiszen ez a

magyarországi zsidó lakosság 8–10%-át jelentené. Bernstein a szabadságharc után büntetésből besorozottak között összesen 1008 zsidót talált. Márpedig a jelenleg ismert adatok alapján összesen kb. 40 000–50 000 honvédet, azaz a teljes létszám 20–25%-át sorozták be összesen a cs. kir. hadseregbe. 20 ezer zsidó honvéd esetén ez a szám 4–5 ezer fő lenne. Ha az 1008 főt elfogadjuk, akkor legfeljebb 5 ezer fővel számolhatunk. Ez még mindig a zsidó lakosság 2–2,5%-a lenne. Ez még mindig messze több, mint a magyar lakosság részvételi aránya, amely nem éri el az 1%-ot.

A tisztikar vizsgálata megerősíti ezt az adatot. A honvédsereg tisztikarának összlétszámát Bona Gábor kb. 12 ezer főre becsüli. Az ő számításai szerint összesen 102 zsidó származású honvédtiszt szolgált a honvédseregben, azaz kevesebb, mint a teljes tisztikar 1%-a. Figyelembe veendő, hogy a tábornoki és a törzstiszti karban összesen 6 zsidó tiszt szolgált: ők is a legalacsonyabb törzstiszti kategóriába, az őrnagyiba tartoztak. E felső kategóriákban a volt cs. kir. tisztek aránya jóval magasabb, mint az egész tisztikarra vetített tényleges arányuk. Az alacsonyabb kategóriák azonban sokkal inkább tükrözik az egyes népcsoportoknak a társadalomban elfoglalt tényleges arányát. Még ha fel is tételezzük, hogy a zsidók előrejutása némileg nehezebb volt, mint pl. a magyaroké vagy a németeké, s ha az önkéntes alakulatokban való részvételük, illetve a helyettesítés alapján azzal is számolhatunk, hogy tényleges arányuknál jóval magasabb számban vettek részt a honvédseregben, akkor sem valószínű, hogy a honvédseregben az említett 2–2,5%-nál több zsidó katonával számolhatnánk.

Kisebbiti-e ez a számítás a zsidóság áldozatvállalásának mértékét? Aligha. Hiszen – eltérően más magyarországi népcsoportoktól – a zsidóság nem a polgári és vallási emancipáció után, hanem az előtt vette ki ilyen magas mértékben részét az önvédelmi, majd a függetlenségi háborúból. S ha mindehhez hozzávesszük a zsidóságot megosztó ortodox–neológ ellentétet, akkor a teljesítmény még mindig tiszteletreméltó marad.

A zsidóság más tekintetben is alaposan kivette részét a forradalom vívmányainak védelméből. Rengeteg önkéntes adománnyal segítette a magyar pénzügyi önállóság és a hadseregszervezés ügyét. Pénzzel, nyersanyaggal, kötszer készítésével támogatta a honvédsereget. A hadfelszerelés ügye a zsidó iparúzők és kereskedők buzgalma nélkül kevésbé gyorsan haladt volna. Ők intézték a huszárezredek és a tüzérség lősükségletének biztosítását, a hadsereg élelmezéséhez szükséges gabona felvásárlását, a nyersanyagok (bőr, posztó, vászon) beszerzését. Zsidó bankárok és kereskedők bonyolították le a külföldi fegyvervásárlásokkal és diplomáciai akciókkal kapcsolatos pénzügyeket. A Wodianerek és Ullmannok nélkül a forradalom diplomáciája rövid idő alatt megbénult volna, ahogy a Wodianerek révén vált lehetővé több tízezer modern külföldi fegyver beszerzése is 1848 nyarán és kora őszén.

A hadseregben több zsidó fő- és törzstiszt szolgált. Holländer Leó Klapka tábornok mellett töltött be intendánsi feladatot. Frank József (Fodor Jakab) a Görgey seregében szolgáló német légió parancsnoka volt. Csemegi Károly, a későbbi neves büntetőjogász egy szabadcsapatot vezetett a Délvidéken. Keményffy (Hartmann) József a pesti egyetemi légió, majd az ebből alakult 90. honvédszászlóalj parancsnoka volt. A szabadságharc után besorozták. Diplomáciai küldetésben járt az Egyesült Államokban Damburghy Albert Ede. A honvédsereg ellátása körül működött Holländer Lipót és Grósz Henrik.

A századosok között találjuk Bettelheim Antalt, előbb a 3., majd a 6. huszárezred kapitányát. Görgey tábornok irodáján szolgált Bloch (később Ballagi) Mór, a későbbi szótáríró. Arányi (Goldstein) Márk az 52. gyalogezred őrmesteréből szintén századosig avanszált, 1849. február 24-én egyike volt azoknak, akik Cibakházánál kiszabadították a fogságból Leiningen-Westerburg Károlyt. Csatóry Lajos augusztus 22-én a Mehádiánál vívott utolsó ütközetben sebesült meg. Grósz Mór, az 1. vadászrezred századosa később a török hadseregben vállalt szolgálatot. A főhadnagyi és hadnagyi karból kiemelendő Liechtenstein Lajos, aki Poroszországban járt diplomáciai küldetésben, Csillag (Stern) Jakab, aki a 12. (Nádor) huszárezred 80 katonájával Csehországból kísérelte meg a hazaszökést 1848 őszén. Kaiser (Mogyoródy) Adolf a 3. honvédszászlóaljban kezdte szolgálatát, az emigrációban pedig az itáliai magyar légióban őrnagy, az olasz hadseregben ezredes lett.

A szintén a tiszt állományhoz sorolt zsidó orvosok komoly szerepet játszottak a honvédsereg egészségügyi ellátásában, s ellentétben a cs. kir. sereggel, a honvédseregben Einhorn Ignác (Horn Ede) személyében egy tábori rabbi kinevezésére is sor került 1849 nyarán.

A zsidóság kiállása a másik oldal számára is egyértelmű volt. Jellasics inváziója után a horvát és cs. kir. tisztok amiatt panaszkodtak, hogy a dél- és nyugat-dunántúli zsidó lakosság mindent megtesz a népfelkelés kirobbantása érdekében, pénzzel és agitációval egyaránt. A cs. kir. hírszerzői jelentések és belső tájékoztatók mindvégig és hadszíntértől függetlenül a szabadságharc legkövetkezetesebb támogatói közé sorolják a zsidókat. Állandó bennük a panasz, hogy a zsidó kereskedők folyamatosan szállítanak a magyar hadsereg számára.

A két fél hírszerzését 1848/49-ben állandó kudarcok jellemezték. A magyar oldalon ez még érthető, a cs. kir. csapatoknál azonban jóval kevésbé. Hiszen itt egy több évszázada működő hadseregről volt szó, amelynek – a cs. kir. titkosrendőrség korábbi hálózata révén – bizonyosan voltak Magyarországon ügynökei.

A magyar hadsereg hírszerzése jóval esetlegesebb volt. A hírszerzői hálózat kiépítése csak 1848 októberében kezdődött meg, de 1849 nyaráig nem jött létre országos hálózat. Ebben a helyzetben igen sok volt ezen a téren is az esetlegesség. A magyar hadsereg főleg az ellenséges területről érkezett utazóktól, kereskedőktől, újságokból igyekezett hírekhez jutni. Hasonlóan a cs. kir. had-

sereghez, a honvédseregben is voltak alkalmi vagy állandó ügynökök. Ezeket kezdetben nem a katonai parancsnokságok, hanem a kormánybiztosok küldték ki és fizették.

Többségük neve és ténykedése részleteiben nem ismert, de egyikükről biztosan tudjuk, kettőről pedig neve alapján sejthetjük, hogy zsidó volt. Prinz Emmánuel 1848 decemberében küldte ki fegyverbehozatalra Morvaországba Csány László kormánybiztos. Visszafelé tartó útján azonban a cs. kir. csapatok elfogták. Fürst Dávidot Lukinich Mihály kormánybiztos küldte ki Kapuvárról az alsó-ausztriai csapatmozgások megfigyelésére. Fürst jelentéséből értékelhető volt, hogy a cs. kir. főszereg támadása egyidejűleg következik be, súlypontja pedig a Duna jobb partján, a Lajta mentén lesz.

Rosowitz József a Hunyadi-szabadsapatban kezdte katonai szolgálatát 1848 őszén. Októberben Szalay László alezredes bízta meg Jellasics táborának kikémlelésével. Rosowitz kezdetben szabódott, mondván, hogy a világ minden kincse sem éri meg az akasztófát – mert hogy a kémeket így büntették. Rosowitz többször járt Jellasics táborában, s viszonylag pontos hírekkel látta el a magyar hadvezetést. Sőt, azt is felajánlotta Csány Lászlónak, hogy ha kell, a saját táborában lövi le Jellasicsot. Novembertől Csány rábízta a hírszerzők egy részének irányítását, így a Morvaországba és Ausztriába küldöttekét is. Rosowitz egy külön tervezetet is kidolgozott a hírszerzői szolgálat működtetésére. November közepén Zala megyében, illetve Stájerországban járt. Ez utóbbi helyen felvette a kapcsolatot a helyi demokratikus egyletek tagjaival, s ígéretet kapott tőlük, hogy hírekkel látják el őt. 1848 novemberében Pestre utazott, s innen javasolta Csánynak egy zsidó légió, illetve tíz honvéd büntetőzászlóalj felállítását. Néhány nap múlva visszatért a főhadiszállásra, s ezúttal a morva határon próbált meg átjutni. November 26-án pontos jelentést küldött a cs. kir. csapatok betörésének várható irányáról. Decemberben Görgey Artúr tábornok veszélyes küldetéssel bízta meg. Jellasics még 1848. október végén elfogatta a Windisch-Grätz cs. kir. fővezérnél parlamenterként járt Ivánka Imre ezredest. Görgey szeretne volna valahogy kiszabadítani Ivánkát, lehetőleg úgy, hogy egy foglyul ejtett cs. kir. tiszttel kicseréli. Windisch-Grätz azonban nem volt hajlandó a cserére. Sőt, a küldetéséből visszatérő Rosowitzot Debrecenben a magyar rendőrség letartóztatta. Rövidesen kiszabadult, mert április 4-én Tápióbicskénél Kossuth már azt kérdezte tőle: „Az Ön tevékenységével és lelkierejével miért nem keres magának valami más foglalatosságot?” (mint a kémkedést). Rosowitz maga is unhatta már az állandó életveszélyt, mert 1849. június végén alkalmazást kért Kossuthtól. Elmondta, hogy az elmúlt hónapokban kétezer mérföldet tett meg, s ehhez mindössze 2335 forintot használt fel. Mégis bizalmatlanok vele szemben, s ez fáj neki. Merészségeért és szenvedése miatt tehát joggal várhatna igazságosságot. A választ nem ismerjük, ahogy Rosowitz további sorsát sem.

Rosowitz egyike volt a szabadságharc azon szereplőinek, akik néhány hónapra úgy érezhették, nem csupán elszenvedői, de cselekvő részesei is annak a folyamatnak, melyet történelemnek hívunk. Ténykedése azt példázza, hogy a zsidók nem csupán a harctereken vagy a hadseregellátásban, de a háború egyik legkockázatosabb, ugyanakkor legkevésbé látványos területén is megtették a magukét 1848/49-ben.

A zsidóság emancipációját a forradalom vezetői továbbra is erkölcsi kötelességüknek tartották. Kállay Ödön képviselő 1848. július 19-én nyújtotta be törvényjavaslatát a zsidóság polgári és vallási jogegyenlősítéséről. A törvénytervezet hatálya a letelepedett és adót fizető zsidó lakosságra terjedt volna ki. Érvényesnek ismerte volna el a vegyes házasságokat, s lehetővé tette volna, hogy a gyermekek 16 éves korig az apa vallását kövessék. A képviselőház elvileg egyetértett a javaslatokkal, s augusztus 3-án véleményezésre adta ki az osztályoknak (bizottságoknak). Három osztály a törvényjavaslat azonnali tárgyalását javasolta, hat osztály viszont összekötötte volna a honosítási és letelepedési törvényjavaslattal. Emiatt és a szeptembertől megkezdődő harcok miatt a törvényjavaslat elaludt.

Csak 1849. május 12-én vetette fel immár Debrecenben Kállay és Tóth Lőrinc az újratárgyalást. Május 24-én Szemere Bertalan belügyminiszter és miniszterelnök egyetértését fejezte ki a javaslattal, s megígérte, hogy a kormány e szellemben fog törvényjavaslatot benyújtani. A hadiesemények miatt erre csak július 28-án, Szegeden került sor. A törvényjavaslat biztosította a zsidó lakosság számára a polgári és vallási jogegyenlőséget, a betelepedést belügyminiszteri rendelettel szabályozandónak nyilvánította, s elismerte a vegyes házasságok jogi érvényességét.

A győztes abszolutizmus a zsidó lakosságot a szabadságharcban betöltött szerepéért kemény büntetéssel sújtotta. A pesti, óbudai és egyes alföldi zsidó községeket Haynau olyan irtózatosságot fizetésére kötelezte, amelyből a magyarországi cs. kir. hadsereg egyharmadát fel lehetett volna szerelni. Végül maga az osztrák kormány sokallta meg az összeget, s mérsékelte a követeléseket.

THE ROLE OF JEWS IN HUNGARY IN THE DEFENCE OF THE COUNTRY IN 1848–1849

Before 1848 Jews in Hungary had no legal status. The laws of 1840 granted them the right to settle, to start factories and practice trades and commerce, made conduct of affairs in Hungarian compulsory for them and made it possible for them to purchase properties in towns. In 1846 a government decree abolished the tolerance tax that had afflicted the Jewish community. There were two variants of emancipatory aspirations for the Jews. The representatives of one held that the Jews ought first to be given political and religious rights and then required to assimilate; the representatives of the other variant demanded social assimilation first as a prerequisite for other kinds of rights.

Keywords: 1840 decrees, tolerance tax, emancipatory aspirations for the Jews, the Jewish question and 1848